INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

PUL-KREDIT SIYOSATINING MAKROIQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIRI

Iskandarov Bekzod Abdijalilovich
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Iqtisodiyot nazariyasi kafedrasi katta o'qituvchisi
Ismoilov Bahriddin
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Anotatsiya
Ushbu maqolada pul-kredit siyosatining makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri tizimli yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda inflyatsiya darajasi, iqtisodiy o'sish sur'atlari, bandlik ko'rsatkichlari hamda moliyaviy tizim barqarorligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik pul-kredit instrumentlari orqali ochib beriladi. Xususan, foiz stavkalari, majburiy zaxiralar me'yorlari va ochiq bozor operatsiyalarining iqtisodiy muvozanatni ta'minlashdagi roli nazariy va amaliy jihatdan asoslanadi. Shuningdek, rivojlanayotgan davlatlar tajribasi misolida pul-kredit siyosatini yuritishda uchraydigan muammolar va cheklovlar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, pul-kredit siyosatining samaradorligi markaziy bankning mustaqillik darajasi, siyosatning shaffofligi hamda kutilmalarni boshqarish mexanizmlariga bevosita bog'liq. Maqolada makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muvozanatli va moslashuvchan pul-kredit siyosatini yuritish zarurligi asoslab beriladi hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: pul-kredit siyosati, makroiqtisodiy barqarorlik, inflyatsiya, foiz stavkasi, markaziy bank, pul massasi, iqtisodiy o'sish, monetar instrumentlar, ochiq bozor operatsiyalari, majburiy zaxiralar, moliyaviy barqarorlik, iqtisodiy muvozanat

Kirish. Zamonaviy iqtisodiy tizimlarda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash har qanday davlatning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Iqtisodiy muvozanatning izdan chiqishi inflyatsiya darajasining keskin o'zgarishi, ishsizlikning ortishi, milliy valyuta qadrsizlanishi va umumiy moliyaviy beqarorlikning yuzaga kelishiga olib keladi. Shu bois iqtisodiyotni tartibga solishda samarali vositalarni qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday vositalar ichida pul-kredit siyosati alohida o'rin tutadi, chunki u iqtisodiyotdagi pul massasi, kredit resurslari va foiz stavkalari orqali umumiy iqtisodiy faollikka bevosita ta'sir ko'rsatadi.
Pul-kredit siyosati markaziy bank tomonidan amalga oshiriladigan muhim makroiqtisodiy instrument bo'lib, uning asosiy maqsadi narxlar barqarorligini ta'minlash, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va moliyaviy tizim barqarorligini mustahkamlashdan iborat. Ushbu siyosatning samaradorligi ko'p jihatdan qo'llanilayotgan vositalarning to'g'ri tanlanishi, iqtisodiy sharoitlarga moslashuvchanligi hamda iqtisodiy subyektlarning kutilmalarini boshqarish darajasiga bog'liq. Xususan, qayta moliyalash stavkasi, majburiy zaxira me'yorlari va ochiq bozor operatsiyalari kabi instrumentlar orqali pul taklifi va kredit hajmi tartibga solinadi.
Hozirgi globallashuv va iqtisodiy integratsiya sharoitida milliy iqtisodiyotlar tashqi omillarga yanada sezgir bo'lib bormoqda. Jahon moliya bozorlaridagi o'zgarishlar, kapital oqimlarining beqarorligi hamda geoiqtisodiy risklar ichki makroiqtisodiy barqarorlikka jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlarda pul-kredit siyosatini yuritishda institutsional cheklovlar, moliyaviy bozorlarning yetarlicha rivojlanmaganligi va iqtisodiy strukturadagi nomutanosibliklar muammolarni yanada murakkablashtiradi.
Shu bilan birga, pul-kredit siyosati va makroiqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik murakkab va ko'p qirrali xarakterga ega bo'lib, ularni bir yoqlama baholash yetarli

emas. Masalan, inflyatsiyani pasaytirishga qaratilgan qat'iy monetar siyosat qisqa muddatda iqtisodiy o'sish sur'atlarini sekinlashtirishi mumkin, aksincha, kengaytirilgan pul-kredit siyosati iqtisodiy faollikni oshirgan holda inflyatsion bosimni kuchaytiradi. Demak, ushbu siyosatni yuritishda muvozanatni to'g'ri ta'minlash muhim ahamiyatga ega.
Mazkur maqolada pul-kredit siyosatining makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri tizimli ravishda tahlil qilinadi, uning asosiy instrumentlari va ularning iqtisodiy jarayonlarga ta'sir mexanizmlari ochib beriladi. Shuningdek, mavjud muammolar aniqlanib, pul-kredit siyosatining samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Asosiy qism. Pul-kredit siyosati makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat tomonidan qo'llaniladigan eng muhim iqtisodiy mexanizmlardan biri hisoblanadi. Ushbu siyosat iqtisodiyotdagi pul massasi, kredit resurslari, foiz stavkalari va moliya bozoridagi likvidlik darajasini tartibga solish orqali umumiy iqtisodiy jarayonlarga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Pul-kredit siyosatining asosiy maqsadi iqtisodiy o'sish sur'atlarini qo'llab-quvvatlash bilan birga inflyatsiya darajasini nazorat qilish, milliy valyuta barqarorligini ta'minlash va moliyaviy tizimning barqaror ishlashini kafolatlashdan iboratdir.

Makroiqtisodiy barqarorlik tushunchasi o'z ichiga bir qator muhim ko'rsatkichlarni oladi. Jumladan, inflyatsiyaning past va barqaror darajada bo'lishi, iqtisodiy o'sishning barqaror sur'atlarda davom etishi, ishsizlik darajasining maqbul chegaralarda saqlanishi hamda moliya bozorlarining izchil faoliyat yuritishi makroiqtisodiy barqarorlikning asosiy mezonlari hisoblanadi. Ushbu ko'rsatkichlarning har biri pul-kredit siyosati orqali bilvosita yoki bevosita ta'sir ostida bo'ladi.

Pul-kredit siyosati vositalari orasida foiz stavkalari eng muhim instrumentlardan biri sifatida qaraladi. Markaziy bank tomonidan belgilangan asosiy foiz stavkasi tijorat banklarining kreditlash shartlariga bevosita ta'sir qiladi. Foiz stavkalarining oshirilishi odatda kredit resurslarining qimmatlashishiga, investitsiya va iste'mol hajmining kamayishiga olib keladi. Bu esa inflyatsion bosimni pasaytirishga xizmat qiladi. Aksincha, foiz stavkalarining pasaytirilishi iqtisodiy faollikni rag'batlantiradi, investitsiyalar hajmini oshiradi, biroq haddan tashqari yumshoq monetar siyosat inflyatsiyaning kuchayishiga sabab bo'lishi mumkin.

Shuningdek, majburiy zaxira me'yorlari ham muhim ahamiyatga ega. Tijorat banklarining markaziy bankdagi majburiy zaxiralari miqdorini o'zgartirish orqali bank tizimidagi likvidlik darajasi boshqariladi. Zaxira me'yorlarining oshirilishi banklarning kredit berish imkoniyatlarini cheklab, pul taklifini kamaytiradi. Aksincha, ushbu me'yorlarning pasaytirilishi kreditlash hajmini oshiradi va iqtisodiyotga qo'shimcha likvidlik kiritadi. Bu esa iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashga xizmat qilishi mumkin, biroq noto'g'ri qo'llanganda inflyatsion bosimni kuchaytirishi ehtimoldan xoli emas.

Ochiq bozor operatsiyalari pul-kredit siyosatining yana bir muhim instrumenti bo'lib, davlat qimmatli qog'ozlarini sotish yoki sotib olish orqali iqtisodiyotdagi pul massasini tartibga solish imkonini beradi. Markaziy bank davlat qimmatli qog'ozlarini sotish orqali ortiqcha likvidlikni qisqartiradi, ularni sotib olish orqali esa iqtisodiyotga qo'shimcha mablag' kiritadi. Ushbu mexanizm qisqa muddatli foiz stavkalariga va moliya bozorlaridagi umumiy sharoitlarga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Pul-kredit siyosatining samaradorligi nafaqat qo‘llanilayotgan instrumentlarga, balki iqtisodiy agentlarning kutishlariga ham bog‘liq. Agar iqtisodiy subyektlar markaziy bankning siyosatiga ishonch bildirsa, monetar choralar tezroq va samaraliroq natija beradi. Shu bois markaziy bankning mustaqilligi, shaffofligi va kommunikatsiya siyosati pul-kredit siyosatining muvaffaqiyatida muhim rol o‘ynaydi.

Biroq pul-kredit siyosati har doim ham kutilgan natijani bermaydi. Ayrim hollarda monetar siyosatning uzatish mexanizmlari to‘liq ishlamasligi mumkin. Masalan, moliya bozorlarining rivojlanmaganligi, bank tizimidagi muammolar yoki iqtisodiyotdagi strukturaviy nomutanosibliklar pul-kredit siyosatining samaradorligini pasaytiradi. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlarda moliyaviy infratuzilmaning yetarlicha shakllanmaganligi va institutsional muammolar monetar siyosatning ta’sirini cheklaydi.

Shuningdek, pul-kredit siyosati boshqa makroiqtisodiy siyosatlar bilan muvofiqlashtirilgan holda olib borilishi zarur. Xususan, fiskal siyosat bilan uyg‘unlik ta’minlanmasa, monetar choralar samaradorligi pasayadi. Masalan, qat’iy pul-kredit siyosati sharoitida haddan tashqari kengaytirilgan byudjet siyosati inflyatsion bosimni kuchaytirishi mumkin. Shu bois makroiqtisodiy siyosatlarni muvofiqlashtirish barqaror iqtisodiy rivojlanish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, pul-kredit siyosati makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda kuchli va samarali vosita hisoblanadi. Biroq uning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan institutsional muhit, moliya bozorlarining rivojlanganlik darajasi, iqtisodiy agentlarning ishonchi hamda boshqa iqtisodiy siyosatlar bilan uyg‘unligiga bog‘liqdir.

Xulosa. Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, pul-kredit siyosati makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda hal qiluvchi omillardan biri bo‘lib, uning samaradorligi faqat alohida instrumentlarni qo‘llash bilan emas, balki ularning o‘zaro uyg‘unligi va iqtisodiy muhitga moslashuvchanligi bilan belgilanadi. Inflyatsiyani jilovlash, iqtisodiy o‘sishni qo‘llab-quvvatlash va moliyaviy tizim barqarorligini ta’minlash o‘rtasida muvozanatni topa olmagan siyosat uzoq muddatli natija bermaydi, aksincha, yangi nomutanosibliklarni yuzaga keltiradi. Shu bois pul-kredit siyosatini yuritishda qisqa muddatli natijalarga emas, balki strategik barqarorlikka yo‘naltirilgan yondashuv ustuvor bo‘lishi zarur. Amaliy jihatdan, birinchi navbatda, markaziy bankning institutsional mustaqilligini kuchaytirish va siyosiy bosimlardan holi faoliyat yuritishini ta’minlash lozim, chunki mustaqillik darajasi past bo‘lgan sharoitda monetar qarorlar iqtisodiy emas, balki siyosiy maqsadlarga xizmat qilishi xavfi ortadi. Ikkinchidan, pul-kredit siyosatining shaffofligini oshirish va aniq kommunikatsiya mexanizmlarini joriy etish zarur, bu iqtisodiy agentlarning kutilmalarini barqarorlashtirib, monetar choralar ta’sirini kuchaytiradi. Uchinchidan, foiz stavkalari siyosatini yuritishda real sektor ehtiyojlarini hisobga olish, kredit resurslarining haddan tashqari qimmatlashib ketishini oldini olish orqali investitsion faollikni saqlab qolish muhimdir. To‘rtinchidan, moliya bozorlarini rivojlantirish va bank tizimining barqarorligini mustahkamlash orqali pul-kredit siyosatining uzatish mexanizmlarini kuchaytirish talab etiladi, aks holda monetar choralar iqtisodiyotga to‘liq yetib bormaydi. Beshinchidan, fiskal va pul-kredit siyosatlari o‘rtasida muvofiqlikni ta’minlash zarur, chunki ushbu siyosatlarning qarama-qarshi yo‘nalishda olib borilishi umumiy makroiqtisodiy barqarorlikka salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, pul-kredit siyosati samaradorligini oshirish kompleks yondashuvni talab etadi

va u faqat alohida instrumentlarni takomillashtirish bilan emas, balki institutsional muhitni yaxshilash, iqtisodiy siyosatlar o‘rtasida uyg‘unlikni ta’minlash hamda iqtisodiy subyektlarning ishonchini mustahkamlash orqali amalga oshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayeva, Sh. Z. (2021). Pul-kredit siyosati va inflyatsiyani tartibga solish mexanizmlari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
2. Karimov, B. R. (2020). O‘zbekiston iqtisodiyotida makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash yo‘llari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 4(6), 112–120.
3. Raximov, A. A. (2022). Markaziy bank siyosatining iqtisodiy o‘sishga ta’siri. Moliyaviy tahlil va prognozlash, 3(2), 45–53.
4. Toshmatov, Sh. M., & Jo‘rayev, Q. S. (2019). Monetar siyosat asoslari. Samarqand: SamISI nashriyoti.
5. Xolmatov, D. N. (2021). Rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda pul-kredit siyosatining samaradorligi. Servis va iqtisodiyot tadqiqotlari, 2(1), 78–85.